

УДК 336.226.211(470) «1914/1918»

DOI 10.5281/zenodo.1284876

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6280-9273>

Світлана Орлик
(Київ)

ПРОБЛЕМИ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ НА ОКУПОВАНИХ РОСІЄЮ ТЕРИТОРІЯХ ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто проблеми організації російською окупаційною владою акцизного оподаткування тютюнових виробів на захоплених теренах Галичини і Буковини в період Першої світової війни. Проаналізовано стан тютюнової галузі та налагодження тютюнового виробництва Всеросійським земським союзом на захоплених територіях. Звернуто увагу на причини та наслідки конфлікту між Міністерством фінансів та Всеросійським земським союзом щодо скасування податкових пільг в організованому ним тютюновому виробництві. Встановлено, що російській окупаційній владі було вигідно запроваджувати на окупованій території акцизні збори з виробництва тютюнових виробів за російським законодавством, оскільки за австрійським законодавством дане виробництво знаходилося під державною монополією і не підлягало акцизному оподаткуванню. У квітні 1917 р. російською окупаційною владою було остаточно вирішено не зважати на вимоги міжнародного права і встановити оподаткування акцизними зборами та промисловим податком за нормами російського законодавства, що дозволило залучити до російського державного бюджету додаткові фінансові ресурси.

Ключові слова: Перша світова війна, Галичина, Буковина, російська окупація, акцизний податок, тютюнові вироби, державна монополія.

Втягування Російської імперії у довгострокову світову війну поставило під загрозу її фінансовий стан, який виявився слабким і не стабільним. Перед урядом Росії постала проблема пошуку необхідних фінансових ресурсів на ведення війни. Тож з перших днів окупації російськими військами західноукраїнських земель питання організації оподаткування на загарбаних територіях були актуальними для країни-агресора. При встановленні оподаткування на окупованих територіях російській окупаційній владі слід було враховувати норми міжнародного права, зокрема IV Гаазької Конвенції від 18 жовтня

1907 р. «Про закони і звичаї суходільної війни» [10]. Проте окупаційній владі було вигідно запроваджувати на окупованій території акцизні та гербові збори за російським законодавством, оскільки в ньому перелік підакцизних товарів був значно ширший, а ставки акцизу були вищими порівняно з австрійським законодавством. Недотримання російською окупаційною владою норм міжнародного права у сфері оподаткування призводило до хаотичного та безсистемного стягнення податків та запровадження на окупованій території Галичини і Буковини гібридної системи оподаткування, яка поєднувала елементи австрійської та російської систем оподаткування.

Метою статті є розгляд проблеми організації російською окупаційною владою акцизного оподаткування тютюнових виробів на захоплених теренах Галичини і Буковини в період Першої світової війни.

Проблема діяльності російських окупаційних цивільних органів управління в Галичині та Буковині розглядалася багатьма українськими істориками, зокрема, І. Берестом [1], В. Великочим [2], В. Глизнером [3], І. Ільницьким [5], І. Кучерою [6], І. Лозинською [7], В. Любченко [8] та ін. Проте проблеми фінансового управління, зокрема податкової політики вони торкалися лише побіжно. Діяльність Всеросійського земського союзу в період Першої світової війни розглядалася О. Доніком [4], проте висвітлення цієї діяльності стосувалося територій Наддніпрянської України.

До війни у Галичині й Буковині працювало п'ять тютюнових фабрик, на яких було зайнято біля п'яти тисяч працівників. У рік цими заводами випускалося на 378 тис. пудів готової продукції [15, арк. 8 зв.]. За австрійським законодавством у регіоні була встановлена монополія на тютюнове виробництво, тобто, всі ці заводи були казенними, і всі прибутки від їхньої діяльності зараховувалися до державного бюджету. Надходження до державного бюджету від тютюнової монополії Галичини і Буковини були доволі суттєвими і склали у 1911 р. 45 857 150 корон. На території, захопленій російськими військами під час першого вторгнення, було виявлено чотири тютюнові фабрики, із яких дві (у м. Винниках Львівської губернії і м. Монастирська Тернопільської губернії) згоріли під час військових дій, третя (у м. Заболотіві Снятинського повіту Чернівецької губернії) зазнала значних пошкоджень і припинила діяльність. На тютюновій фабриці у м. Заболотіві було конфісковано виявлені залишки: «1 488 тюків листового тютюну, 334 тюки махорочного струччя та розкиданих в'язок (папуш) і 85 пудів листового тютюну і струччя махорки, на суму біля 32 000 рублів» [27, арк. 36]. Лише одна тютюнова фабрика у містечку Ягільниці Чортківського повіту Тернопільської губернії уціліла і продовжувала свою роботу. На цій фабриці було виявлено готового тютюну на 169 462 кор. і вироблених тютюнових виробів на суму 138 395 кор. На фабричних складах, які розміщувалися у м. Борщові, – готового тютюну на суму 59 476 кор., у м. Станіславові – тютюнових виробів на суму 469 298 кор., і у м. Львові – на 420 тис. кор. [14, арк. 13–14]. Продаж зазначених залишків тютюну та тютюнових виробів проводився під суворим контролем відряджених чинів Управління фінансовими справами. Кошти від продажу зараховувалися до імперського бюджету, у т.ч. через Львівське польове казначейство на суму 119 298 руб. 54 коп. [14, арк. 16].

Оскільки тютюнова продукція у військовий час була однією з тих, що користувалася особливим попитом, російська влада мала вирішити, яким чином налагодити її виробництво на місцях. Продовжувати державну монополію, як передбачалося австрійським законодавством, було неможливим, так як більшість фабрик були знищені й відновленню не підлягали. Крім того, тютюнової сировини було недостатньо, отже, її довелося б завозити з Російської імперії. Отож, тютюнову монополію було відмінено [13, арк. 29; 14, арк. 14].

Існувало два способи вирішення проблеми: або виробництво тютюнових виробів віддати у приватні руки, або ж завозити готову тютюнову продукцію з Російської імперії. Оскільки у ціну імперських тютюнових виробів вже було включено акцизний податок і

тютюнові фабрики не поступалися в ціні, а транспортні витрати були значними через віддаленість кінцевих споживачів, то й остаточна ціна складалася непомірно високою. Таким чином, визначився оптимальний варіант вирішення проблеми забезпечення ринку окупованих територій тютюновою продукцією – необхідно було налагодити виробництво тютюнових виробів на місці, кустарним способом із обандероленого (обандеролений тютюн – це сировина для виробництва тютюнових виробів, за який сплачено акцизний податок – *С.О.*) тютюну, який постачався з Російської імперії.

При розгляді питання оподаткування державними податками платників податків окупованих територій Галичини і Буковини слід враховувати, що відповідно до вимог міжнародного права (ст. 48, IV Гаазької Конвенції від 18.10.1907 року «Про закони і звичаї війни на суходолі» [10]), зазначалося, що податки мали справлятися за законами, які були встановлені попередньою владою, тобто за податковим законодавством, прийнятим австро-угорським урядом. Таке законодавче обмеження не давало можливості окупаційній владі довгий час повною мірою поширити податкове законодавство Російської імперії на окуповані території. Тож, оскільки за австрійським законодавством виробництво тютюнових виробів не обкладалося акцизним збором, відповідно, під час першої окупації Галичини російською владою цей податок також не справлявся. Під час другої окупації Галичини дане питання вирішувалося більш предметно. З цього приводу знадобилася ініціатива економічного підрозділу комітету Південно-Західного фронту при Всеросійському земському союзі, викладена у листі від 29 серпня 1916 р., де пропонувалося налагодити цією організацією виробництво цигарок шляхом набивки гільз тютюном та організації їх продажу у військових частинах та місцевому населенню [16, арк. 2], за залишковим принципом. На таку пропозицію тернопільський губернатор за погодженням з Військовим генерал-губернатором висловив власну думку про те, що можливо «дозволити виробництво цигарок і продаж таких без сплати додаткового акцизного збору, виключно лише для солдатських ларьків, які обслуговують військові частини. Постачання ж місцевому населенню таких цигарок у збиток для Російської казни є недопустимим, так як корінне російське населення такою пільгою не користується» [16, арк. 1].

Отримавши відповідне погодження від головної посадової особи цивільної окупаційної влади в Галичині, Всеросійський земський союз у короткий термін розвинув виробництво тютюнових виробів у широких масштабах, організувавши у Тернопільській губернії дві фабрики, на яких працювало біля 200 робітників. Крім того, до виробництва було залучено широку мережу виробників «на дому». Таким чином, проблема виробництва та постачання російським військам більш дешевих цигарок частково вирішилася. Місцеве ж населення мало купувати значно дорожчі тютюнові вироби з усіма націнками і надбавками, які завозилися з території Російської імперії. Для відкриття тютюнових крамниць місцеві підприємці зверталися з відповідними заявами на ім'я повітових начальників на отримання офіційних дозволів [23, арк. 1]. Крім того, російська окупаційна влада охоче надавала дозволи на облаштування торгівельних тютюнових магазинів торговцям, вихідцям з Російської імперії, які могли налагодити постачання тютюнових виробів з її території. Так, з даного приводу, у жовтні 1916 р. було надано дозвіл на відкриття у м. Чернівцях тютюнового магазину жителю м. Одеси Ю.І. Коробачу [28, арк. 52–53, 54–54 зв., 55, 56, 57–57 зв.].

На фоні дефіциту тютюнової продукції ціни на завезені тютюнові вироби з Російської імперії значно завищувалися, про що повідомляв поліцмейстер м. Чернівців у січні 1917 р. уповноваженого від Міністерства фінансів М. Чамова [17, арк. 214]. З метою посилення контролю за торгівлею тютюновими виробами та нестримним ростом цін на них він пропонував встановити обмежувальний відсоток надбавки до цін, які вказувалися на заводських етикетках пачок з тютюновими виробами. Подібну ініціативу було підтримано й Чернівецьким губернатором [29, арк. 179–179 зв.].

Звичайно, через високі закупівельні ціни, значні транспортні витрати та ризики для місцевих торговців завозити з Росії дорогі тютюнові вироби було дещо невигідно, тому така ситуація породжувала зловживання. Так, у лютому місяці 1917 р. при перевірці торговельних закладів у м. Вижниця Чернівецької губернії у лавці Етлі Шефлер було виявлено 39 пачок тютюну першого сорту без бандеролей [19, арк. 1–1 зв.; 25, арк. 54–54 зв.]. Тобто, цей тютюн міг потрапити до місцевої підприємниці двома шляхами: або він був незаконно завезений з Російської імперії від невідомих постачальників, або ж нелегально придбаний у Всеросійського земського союзу на місці, який завозив необандеролений тютюн з імперських тютюнових фабрик для виробництва більш дешевших цигарок для російських військ. З необандероленого тютюну було вигідно підпільно виготовляти цигарки для роздрібного продажу. З іншого боку, у будь-якому разі в окупаційній владі законних підстав для стягнення акцизного збору з виробництва тютюнових виробів не було.

Ситуація з виробництвом цигарок виходила з-під контролю. Тернопільський губернатор Чарторижський листом до Військового генерал-губернатора у січні 1917 р. повідомляв: «наслідком створеного ненормального положення стало повсюдне виробництво і продаж необандеролених цигарок, приймаючи доволі широкий розмах» [17, арк. 213–213 зв.].

Управлінню фінансовими справами при Військовому генерал-губернаторстві Галичини важко було змиритися з відсутністю акцизного оподаткування тютюнового виробництва на окупованих територіях. Адже, як зазначає В. Орлик, практика акцизного оподаткування тютюнових виробів у Російській імперії була основою акцизного оподаткування імперії, яка розпочалася ще з 1839 р., часу вступу в дію «Положення про акциз з приготовленого тютюну» [3, с. 416–417]. Тож управління фінансовими справами завжди лобювало питання оподаткування непрямими податками саме за російським законодавством, про що неодноразово зазначалося у його доповідних записках до Військового генерал-губернатора, і наполягало на необхідності «всі непрямі податки (у т.ч. акцизи – *С.О.*) в Галичині справляти за ставками, встановленими нашими законами» [14, арк. 16]. У цьому питанні Управління фінансовими справами досягло своєї мети. Відповідно до прийнятого 6 лютого 1917 р. Тимчасового положення «Про стягнення податків і зборів і про устрій Управління фінансовими справами при Військовому Генерал-Губернаторстві областей Австро-Угорщини, зайнятих за правом війни», зокрема п. 7. зазначалося: «непрямі податки (акцизи) стягуються за правилами і ставками, встановленими діючими законами (Зв. зак., Т. V, вид. 1901 р. і прод. 1912 р., з наступними доповненнями)» [30, арк. 47]. Такий порядок оподаткування вступив у дію з 1 квітня 1917 р. [22, арк. 32].

З приводу прийняття вищезазначеного Тимчасового положення у людних місцях було розміщено оголошення, від 21 березня 1917 р., трьома мовами (російською, українською та польською), у якому повідомлялося, що з 1 квітня 1917 р. вводиться акциз на тютюн, тютюнові вироби, різаний цигарковий папір та гільзи за російським законодавством. В оголошенні акцентувалося, що усім торговельним і промисловим підприємствам з 1 квітня 1917 р. заборонялося: а) продаж тютюну і тютюнових виробів без придбання належного патенту; б) виробництво, зберігання і продаж тютюну, тютюнових виробів, цигаркових гільз, різаного цигаркового паперу без наявності необхідних бандеролей. Тим торговцям і виробникам, які мали запаси необандеролених тютюнових виробів чи тютюну, необхідно було звернутися до Управління фінансовими справами з відповідними заявами для належного обандеролення цих залишків. У випадку виявлення, після 1 квітня, необандероленої тютюнової продукції, такий товар підлягатиме конфіскації, а винні особи нестимуть відповідальність відповідно до положень акцизних Статутів російського законодавства [31, арк. 3].

Підприємці Галичини і Буковини, які були зацікавлені у налагодженні легального виробництва тютюнових виробів, у т. ч. непромисловим способом, вже у квітні 1917 р. зверталися до окружних фінансових інспекторів за відповідними дозволами на відкриття тютюнових майстерень. З даного приводу начальник Управління фінансовими справами М. Чамов клопотав перед Міністерством фінансів (департаментом неокладних зборів) про нормативні розпорядження щодо порядку масового відкриття в Галичині цигаркових майстерень, які мали оподатковуватися за російським законодавством зі сплатою акцизних зборів [18, арк. 6]. Остаточо дане питання вирішилося 24 травня 1917 р. – Міністерство Фінансів надало дозвіл на період війни Всеросійському земському союзу та приватним підприємцям у містах Тернополі й Чернівцях відкривати цигаркові майстерні з дотриманням таких умов: 1) для виробництва цигарок використовувати обандеролені тютюн та гільзи; 2) якщо гільзи виготовлялися у майстернях безпосередньо, дозволялося не накладати на них маркування фірми-виробника, але з обов'язковою сплатою акцизного збору з цих гільз [18, арк. 19–19 зв.]. Що стосується ставок акцизного податку з цигарок, які вироблялися у тютюнових майстернях Галичини, то вони застосовувалися у розмірах, передбачених російським законодавством, де зазначалося, що «цигарки, які вироблялися з обандероленого тютюну у цигаркових майстернях, підлягали оподаткуванню акцизом шляхом обклеювання упаковок спеціальними бандеролями, вартістю 60 коп. на 1 тисячу штук цигарок» [11, с. 3020]. Акцизний податок із цигаркових гільз стягувався у розмірі 4-х коп. за кожні 100 штук. Акцизний збір з цигаркового паперу складав – 1 коп. з кожної книжки чи пачки цигаркового паперу, які містили не більше 50 аркушів [12, с. 4131].

Після введення вищезазначених змін в акцизному оподаткуванні відбулося зрівняння умов виробництва тютюнових виробів Всеросійським земським союзом та місцевими приватними підприємцями, що не сподобалося представникам першого. Оскільки раніше Всеросійський земський союз виробляв свою продукцію з необандероленого тютюну та цигаркових гільз, то після введення акцизу за російським законодавством він став повноцінним платником цього збору. Тобто, при виробництві тютюнових виробів необхідно було використовувати обандеролений тютюн, у ціну якого вже входив акциз, а з цигаркових гільз, які вироблялися представниками Союзу самостійно, також необхідно було сплачувати акцизний податок. Як наслідок, ціни на цигарки, вироблені Всеросійським земським союзом, збільшилися, «що викликало незадоволення солдат» [18, арк. 25]. Така ситуація стала причиною того, що у червні 1917 р. тютюнові фабрики Земського союзу зупинили свою роботу. Його керівництво зверталось до Управління фінансовими справами з проханням «зняти з тернопільських тютюнових фабрик акцизне оподаткування і дозволити виробництво цигарок на дому, в іншому випадку фабрики не відновлять своєї роботи, і війська позбавляться можливості придбавати» тютюнові вироби. Дане клопотання не було задоволене Міністерством фінансів і Всеросійський земський союз залишався повноцінним платником акцизного податку [18, арк. 25, 26].

Допоки вирішувалися ці питання споживачі тютюнової продукції потерпали від її дефіциту. Натомість зростали спекулятивні ціни, що було вигідно для приватних тютюнових майстерень. Так, у м. Тернополі було відкрито чотири тютюнові майстерні: товариство «Самуїл Кригер и К», яке одночасно було і гільзовою майстернею, товариства «Сафір, Когане і Перль», «Можель і Каглер» та «Шуліма Подгорцер». За період з 26 червня 1917 р. по 10 липня 1917 р. разом вони сплатили 2 740 руб. 80 коп. акцизного податку [18, арк. 47–47 зв.]. Крім того, вищезазначені виробники цигарок зобов'язані були сплачувати збір за отримання патенту на продаж тютюнових виробів та інші додаткові збори на нього (табл. 1). Видача промислових свідоцтв і тютюнових патентів здійснювалася в окружних фінансових управліннях у Чернівцях, Тернополі, Бучачі, Коломиї, Радауці і Чорткові [20, арк. 113].

**Стан сплати податків тютюновими майстернями Тернопільської губернії
за червень–липень 1917 р., руб. коп.**

№ п/п	Назва платежів	Назва тютюнової майстерні				Всього
		«Самуїл Кригер і К»	«Сафір, Когане і Перль»	«Можель і Каглер»	«Шуліма Подгорцер»	
1	Основний патентний збір	50,00	50,00	50,00	50,00	200,00
2	50% додатковий патентний збір	25,00	25,00	25,00	25,00	100,00
3	15% збір на квартирування військам	7,50	7,50	7,50	7,50	30,00
4	Земські збори	6,00	5,00	5,00	5,00	21,00
5	Патентний збір на виробництво гільз	10,00	-	-	-	10,00
6	Патентний збір за гільзові машинки	3,00	-	-	-	3,00
7	Додатковий патентний збір за 10 млн. гільз	20,00	-	-	-	20,00
	Всього	119,50	87,50	87,50	87,50	384,00

Складено автором за даними: [18, арк. 46].

Із таблиці 1 видно, що податкове навантаження на виробників тютюнових виробів не обмежувалося сплатою акцизного податку. Вони сплачували й інші обов'язкові платежі, передбачені російським законодавством, такі як вартість основного патенту на роздрібну торгівлю тютюновими виробами і додаткові збори до суми плати за патент у розмірах: 50% додаткового збору, 15% зборів на квартирні потреби військ і 10% на земські збори. А тютюново-гільзова майстерня товариства «Самуїла Кригера і компанії» окремо сплачувала ще й суми основного патенту на виробництво цигаркових гільз і додаткові плати патентних зборів за використання гільзових машинок і за виробництво цигаркових гільз за кожні 10 млн. штук.

Усього виробниками тютюнових виробів Тернопільської губернії за червень–липень 1917 р. було сплачено до бюджету 384 руб. патентних та додаткових зборів. Відомо, що в липні 1917 р. було погоджено відкриття ще однієї тютюнової майстерні у м. Чорткові Тернопільської губернії, за заявою жительки цього міста Г. Віслоцької [24, арк. 10–10 зв.]. Оскільки ніякої оплати акцизного збору цією майстернею по звітних даних не виявлено, то можна стверджувати, що її відкриття було відтерміновано через швидку евакуацію російських військ з Тернопільщини.

Як зазначалося вище, починаючи з 1 квітня 1917 р., всі суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснювали роздрібну торгівлю тютюновими виробами, повинні були придбавати «тютюнові патенти». В оголошенні «До населення окупованих областей Галичини й Буковини», яка була підписана Обласним комісаром Тимчасового уряду Д. Дорошенком 10 червня 1917 р., зазначалося, що «перед тим, як відкрити торгівлю тютюном і тютюновими виробами, необхідно придбати встановлений патент» [20, арк. 113–114]. За даними звіту Управлінням фінансовими справами за період введення тютюнових патентів (з 1 квітня 1917 р.) до початку евакуації російських військ з окупованих територій Галичини і Буковини (липень 1917 р.) до російської державної казни було стягнуто 22 853 руб. 75 коп. тютюнових патентних зборів [21, арк. 129 зв.–130].

Крім того, з суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснювали торгівлю тютюновими виробами зі стаціонарних приміщень, додатково стягувалися 50%

додаткового збору, 15% зборів на квартирні потреби військ, 10% – на земські збори. У випадку придбання патентів на розносну торгівлю стягувалися лише 15% на квартирні потреби військ [18, арк. 22].

Контроль за своєчасністю і повнотою придбання суб'єктами підприємницької діяльності промислових свідоцтв і тютюнових патентів здійснювався безпосередньо окружними фінансовими інспекторами та їхніми помічниками і контролерами. На них також було покладено обов'язок «нагляду за тим, щоб ніде не здійснювалося виробництво, збереження і продаж не обандероленого тютюну і тютюнових виробів, цигаркових гільз, розрізаного цигаркового паперу, пресованих дріжджів, запалювальних сірників і виноградного вина», а чини поліції мали цьому всебічно сприяти [26, арк. 7–7 зв., 8–9].

Про відповідальність та певні заборони при здійсненні торгівлі та виробництва тютюнових виробів наголошувалося в оголошенні «До населення окупованих областей Галичини і Буковини» [20, арк. 113–114] від 10 червня 1917 р., а саме: «б) підпільне виробництво, продаж, а в торгівельних закладах і зберігання не обандероленого, або з пошкодженими бандеролями чаю, тютюну і тютюнових виробів, цигаркових гільз, розрізаного цигаркового паперу, пресованих хлібних дріжджів і запалювальних сірників, забороняється; в) при порушенні вказаних вимог не обандеролені предмети, перераховані у п. б цього оголошення підлягають конфіскації (ст.ст. 1202, 1209, 1270.2, 1270.7, 1292 Статуту про акцизні збори), а винні в цьому особи повинні сплатити акциз у десятикратному розмірі» [20, арк. 113].

Отже, встановлено, що основною метою фінансової політики російського уряду на окупованих територіях Галичини і Буковини була фіскальна – наповнення державної казни грошовими коштами з різних джерел. Російській окупаційній владі було вигідно запроваджувати на окупованій території акцизні збори з виробництва тютюнових виробів за російським законодавством, оскільки за австрійським законодавством дане виробництво знаходилося під держаною монополією і не підлягало акцизному оподаткуванню. З квітня 1917 р. російською окупаційною владою було остаточно вирішено не зважати на вимоги міжнародного права та встановити оподаткування акцизними зборами і промисловим податком за нормами російського законодавства, що дозволило залучити до російського державного бюджету додаткові фінансові ресурси.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Берест І. Соціальне становище населення Східної Галичини і Західної Волині в роки Першої світової війни: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2009. 22 с.
2. Великочий В.С. Австро-Угорська політика в Галичині періоду Першої світової війни: штрихи до аналізу української історіографії // Проблеми історії України XIX–XX ст. Вип. XVII. С. 373–389.
3. Глизнер В. Адміністративно-територіальний поділ Галичини та Буковини Російською окупаційною владою в 1914–1918 рр. // Схід. 2014. № 4. С. 79–83.
4. Донік О. Всеросійський земський союз України: структура, напрями та результати діяльності // Український історичний журнал. 2014. № 3. С. 22–37.
5. Ільницький І. Діяльність цивільних органів влади Галичини у роки Першої Російської окупації (Серпень 1914 р. – Червень 1915 р.) // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: збірник наукових праць. Київ, 2015. Серія 6: Історичні науки. Вип. 13. С. 76–81.
6. Кучера І.В. Наслідки політики російського окупаційного режиму для східногалицьких земель (1914–1917 рр.) // Україна соборна: зб. наук. статей. Історична регіоналістика в контексті соборності України. Вип. 2. № 3. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2005. С. 253–260.
7. Лозинська І.Г. Організація російського цивільного управління у Галичині (серпень–вересень 1914 року) // Східноєвропейський історичний вісник. Вип. 2. 2017. С. 21–30.
8. Любченко В.Б. Російська окупаційна адміністрація у Галичині та на Буковині // Велика війна (1914–1918) і Україна. Київ, 2013. С. 248–300.

9. Орлик В. Податкова політика Російської імперії в Україні в дореформений період. Кіровоград: Імекс ЛТД, 2007. С. 416–417.
10. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни: IV Гаазька конвенція від 18.10.1907 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/tu/995_222 (дата звернення: 06.08.1917).
11. О повышении акциза с папирос, выделяемых из обандероленного табака в папиросных мастерских: Закон РИ от 23 октября 1916 г. ст. № 2378 // СУ и РП. № 302 от 29 октября 1916 г. Отд. 1. Петроград: Сенатская типография, 1916. С. 3020.
12. О повышении ставок некоторых видов существующего обложения и о введении новых налогов: Закон РИ от 4 октября 1914 г. ст. № 2870 // СУ и РП. № 308 от 12 ноября 1914 г. Отд.1. СПб.: Сенатская типография, 1914. С. 4131.
13. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України) Ф. 361. Оп. 1. Спр. 89.
14. ЦДІАК України. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 344.
15. ЦДІАК України. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 530.
16. ЦДІАК України. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 1354.
17. ЦДІАК України. Ф. 377. Оп. 1. Спр. 6.
18. ЦДІАК України. Ф. 377. Оп. 1. Спр. 61.
19. ЦДІАК України. Ф. 377. Оп. 1. Спр. 64.
20. ЦДІАК України. Ф. 377. Оп. 1. Спр. 89.
21. ЦДІАК України. Ф. 377. Оп. 1. Спр. 91.
22. ЦДІАК України. Ф. 377. Оп. 1. Спр. 96а.
23. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 605. Оп. 1. Спр. 118.
24. Державний архів Тернопільської області. Ф. 386. Оп. 1. Спр. 4.
25. Державний архів Чернівецької області (далі – ДАЧО). Ф. 27. Оп. 1. Спр. 12.
26. ДАЧО. Ф. 27. Оп. 1. Спр. 43.
27. ДАЧО. Ф. 283. Оп. 1. Спр. 102.
28. ДАЧО. Ф. 283. Оп. 1. Спр. 167.
29. ДАЧО. Ф. 283. Оп. 1. Спр. 238.
30. ДАЧО. Ф. 923. Оп. 1. Спр. 185.
31. ДАЧО. Ф. 968. Оп. 1. Спр. 1.

REFERENCES

1. Berest I. *Sotsialne stanovyshche naseleння Skhidnoi Halychyny i Zakhidnoi Volyni v roky Pershoi svitovoi viiny* [Social situation of the population of Eastern Galicia and Western Volhynia during the First World War]: Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. Nauk: 07.00.01. Lviv, 2009. 22 p.
2. Velykochyi V.S. *Avstro-Uhorska polityka v Halychyni periodu Pershoi svitovoi viiny: shtrykhy do analizu ukrainskoi istoriografii* [Austro-Hungarian Politics in Halychyna during the period of the First World War: A Strokes for an Analysis of Ukrainian Historiography]. *Problemy istorii Ukrainy XIX–XX st. Vyp. XVII*. Pp. 373–389.
3. Hlyzner V. *Administratyvno-terytorialnyi podil Halychyny ta Bukovyny Rosiiskoiu okupatsiinoiu vladoiu v 1914–1918 rr.* [Administrative-territorial division of Halychyna and Bukovina by Russian occupation authorities in 1914–1918]. *Skhid*. 2014. № 4. Pp. 79–83.
4. Donik O. *Vserosiiskyi zemskiy soiuz Ukrainy: struktura, napriamy ta rezultaty diialnosti* [All-Russian Zemstvo Union of Ukraine: structure, directions and results of activity]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2014. № 3. Pp. 22–37.
5. Pnytskyi I. *Diialnist tsyvilnykh orhaniv vlady Halychyny u roky Pershoi Rosiiskoi okupatsii (Serpem 1914 r. – Cherven 1915 r.)* [Activities of the Civil Authorities of Halychyna during the First Russian Occupation (August 1914 – June 1915)]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova: zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv, 2015. Serii 6: Istorychni nauky, Vyp. 13. Pp. 76–81.
6. Kuchera I.V. *Naslidky polityky rosiiskoho okupatsiinoho rezhymu dlia skhidnoholytskykh zemel (1914–1917 rr.)* [Consequences of the policy of the Russian occupation regime for the Eastern Galicia lands (1914–1917)]. *Ukraina soborna: zb. nauk. statei. Istorychna rehionalistyka v konteksti sobornosti Ukrainy*. Vyp. 2. № 3. Kyiv: I-t. istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2005. Pp. 253–260.

7. Lozynska I.H. *Rosiiski voienni heneral-hubernatorstva u Halychyni v period Pershoi svitovoi viiny* [Russian military governor-general in Galicia ranks during the First World War.]: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 20.02.22. Lviv, 2010. 19 p.

8. Liubchenko V.B. *Rosiiska okupatsiina administratsiia u Halychyni ta na Bukovyni* [Russian occupation administration in Galicia and in Bukovina. Great War (1914–1918) and Ukraine]. Velyka viina (1914–1918) i Ukraina. Kyiv, 2013. Pp. 248–300.

9. Orlyk V. *Podatkova polityka Rosiiskoi imperii v Ukraini v doreformenyi period* [Tax policy of the Russian Empire in Ukraine in the pre-reform period]. Kirovohrad: Imeks LTD, 2007. Pp. 416–417.

10. Konventsiiia IV Haazka Pro zakony i zvychai sukhodilnoi viiny: vid 18.10.1907 roku. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_222

11. *O povyshenii akciza s papiros, vydelyvaemyh iz obanderolennogo tabaka v papirosnyh masterskih*: Zakon RI ot 23 oktyabrya 1916 g. st. № 2378. Svod zakonov i rasporyazhenij pravitel'stva (dalee – SU i RP) № 302 ot 29 oktyabrya 1916 g. Otd. 1. Petrograd: Senatskaya tipografiya, 1916. Pp. 3020.

12. *O povyshenii stavok nekotoryh vidov sushchestvuyushchego oblozheniya i o vvedenii novykh nalogov*: Zakon RI ot 4 oktyabrya 1914 g. st. № 2870. SU i RP. № 308 ot 12 noyabrya 1914 g. Otd. 1. SPb.: Senatskaya tipografiya, 1914. Pp. 4131.

13. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv (dali – TsDIAK Ukrainy). F. 361. Op. 1. Spr. 89.

14. TsDIAK Ukrainy. F. 361. Op. 1. Spr. 344.

15. TsDIAK Ukrainy. F. 361. Op. 1. Spr. 530.

16. TsDIAK Ukrainy. F. 361. Op. 1. Spr. 1354.

17. TsDIAK Ukrainy. F. 377. Op. 1. Spr. 6.

18. TsDIAK Ukrainy. F. 377. Op. 1. Spr. 61.

19. TsDIAK Ukrainy. F. 377. Op. 1. Spr. 64.

20. TsDIAK Ukrainy. F. 377. Op. 1. Spr. 89.

21. TsDIAK Ukrainy. F. 377. Op. 1. Spr. 91.

22. TsDIAK Ukrainy. F. 377. Op. 1. Spr. 96a.

23. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti. F. 605. Op. 1. Spr. 118.

24. Derzhavnyi arkhiv Ternopil'skoi oblasti. F. 386. Op. 1. Spr. 4.

25. Derzhavnyi arkhiv Chernivets'koi oblasti (dali – DACHO). F. 27. Op. 1. Spr. 12.

26. DACHO. F. 27. Op. 1. Spr. 43.

27. DACHO. F. 283. Op. 1. Spr. 102.

28. DACHO. F. 283. Op. 1. Spr. 167.

29. DACHO. F. 283. Op. 1. Spr. 238.

30. DACHO. F. 923. Op. 1. Spr. 185.

31. DACHO. F. 968. Op. 1. Spr. 1.

Orlyk S. Problems of excise taxation of tobacco products on the occupied by Russia territories of Galicia and Bukovina during the First World War.

The article discloses the problems which the Russian occupation authorities encountered during the organization of excise taxation of tobacco products in the occupied territories of Galicia and Bukovina during the First World War. The state of the tobacco industry and the establishment of tobacco production by the All-Russian County Union in the occupied territories during the period of Russian occupation were highlighted. The attention is paid to the causes and consequences of the conflict between the Ministry of Finance and the All-Russian County Union on the cancelation of tax concessions in the tobacco production organized by it. It was established that it was profitable for the Russian occupation authorities to introduce excise taxes on the production of tobacco products in the occupied territory in accordance with the Russian legislation, since under the Austrian law this production was under state monopoly and was not the subject to excise taxation. Since April 1917 the Russian occupation authorities had finally decided not to follow the requirements of international law and to impose taxes on excise taxes and industrial taxes according to the norms of the Russian legislation which allowed to attract additional financial resources to the Russian state budget.

Key words: *First World War; Galicia, Bukovina, Russian occupation, excise tax, tobacco products, state monopoly.*